

Het onderstaande is een verkorte versie van een artikel in het maandblad *Molenwereld* van september 2005.

Van Hoop tot Hoop een bereisde molen

Door J.S. Bakker

Het verplaatsen van molens is een bekend verschijnsel; van heel vroeger tot aan de dag van vandaag toe. Soms is het bekend waar de molen heen is verhuist; vaak niet. Soms is het bekend waar de molen vandaan komt; vaak niet. Soms is er alleen maar een vermoeden van verplaatsing. Het levert soms brein brekers op die nooit tot een definitieve oplossing komen. Voor de molen van Sassenheim is die er wel en bij deze molen gaat het zelfs om een dubbele verhuizing.

Sassenheim heeft, afgezien van een periode in de middeleeuwen, maar betrekkelijk kort een korenmolen gekend en dat is op zich al opmerkelijk voor een dorp van die omvang. In 1846 liet Jan Jacobus van Rhijn een molen bouwen op de plaats waar nu nog de onderbouw van zijn opvolger staat. Deze brandde op 29 oktober 1868 af na blikseminslag. De molen werd herbouwd en daarbij is vermoedelijk gebruik gemaakt van de Amsterdamse korenmolen De Hoop op het bolwerk Reguliers, waarvan de geschiedenis naadloos aansluit op die van de molen in Sassenheim. Bovendien laat de enige bekende foto van Sassenheim een molen van Amsterdams model zien. De Hoop in Amsterdam was in de zomer van 1789 afgebrand en daarna herbouwd.

Uit de gegevens van het kadaster kon de conclusie worden getrokken dat de in 1870/1871 herbouwde molen in Sassenheim maar een kortstondig bestaan kende, want hij verdween in 1881 of 1882 alweer van toneel. Hij maakte in Sassenheim dus net een decennium vol. De eigenaar, Speelman, was tot de ontdekking gekomen dat de bollenteelt veel lucratiever was dan een molen.

Toen men in 1989 in Sassenheim sterk begon te maken voor behoud en restauratie van de molen van Speelman rees al vrij snel het vermoeden dat de molen na de sloop elders een nieuw bestaan was begonnen. Dat vermoeden was gebaseerd op het dak van de nog bestaande onderbouw.

De goedkoopste en meest toegepaste manier bij de sloop is dan de bovenste zolder te laten liggen en die te voorzien van een dakbedekking waarmee de stomp een plat dak krijgt. In Sassenheim niet: daar was de baliezolder inclusief balklaag verdwenen en de stomp voorzien van een pet met pannen gedekt puntdak.

Later, omstreeks 1950 (?) is het puntdak verdwenen en werd een heel lichte balkconstructie aangebracht voor het nieuwe platte dak, maar de uitsparingen voor de originele zolderbalken bleven zichtbaar.

De koper van de molen in 1881 of 1882 had dus heel bewust de balie zolder gezocht en meegenomen. Het dicht maken van de onderbouw werd er aanzienlijk duurder door dus moet er aan dit meenemen een prijskaartje hebben gehangen. Het is duidelijk, dat de koper voor die baliezolder alleen geld wilde neerleggen als hij hem nodig had. Dan ligt hergebruik in een nieuwe molen het meest voor de hand. Als deze redenering inderdaad klopt dan rijst de vraag: waar is de molen van Sassenheim dan gebleven? Deze vraag ging bij de insiders rondzingen, maar een antwoord was er tot voor kort niet, al stond dit toen al op papier, maar dat wist men eigenlijk alleen maar op Texel.

Begin mei 2005 probeert Fons van der Elst bestuurslid van de Stichting De Molen van Sassenheim op instigatie van Hans Roest iets op zijn computer. Bij een zoekmachine tikt hij molens en Sassenheim in en dat levert hem tot zijn stomme verbazing een verwijzing naar Texel op, om precies te zijn de website Texel-plaza.nl, een site met veel gegevens over het eiland en zijn geschiedenis. In die website stond dan het intrigerende zinnetje over de molen van De Cocksdorp: ‘Op 4 december 1881 werd de molen door brand verwoest en vervangen door een molen uit Sassenheim’. Naar een gegeven van dien aard was men in Sassenheim al zo’n 15 jaar op zoek! Maar klopte het ook? Er zijn enige ansichtkaarten van de molen van de Cocksdorp en de overeenkomst met de bovenbouw van de molen van Sassenheim is goed, al lijkt de molen in Sassenheim slanker en daarmee groter te zijn. Verder sloot het bouwjaar uitstekend aan bij de lotgevallen van de molen in Sassenheim. Toch ontbrak het sluitend bewijs. Nu had de korenmolen van De Cocksdorp een bijzondere eigenaar, namelijk een polder, om precies te zijnde Eijerlandsche polder. Dat poldermolens eigendom zijn van een polder is niet zo vreemd maar een korenmolen....Nu zijn polders wettelijk verplicht een archief bij te houden. Dankzij die eis kwam uit dit polder archief het sluitende bewijs te voorschijn in de ‘Rekening en verantwoording’ over het boekjaar 1882 – 1883: **‘C.J. Speelman voor een van hem gekochte, te Sassenheim staande korenmolen f 1200.-’**. Dat kon niet missen. Nu was het ook mogelijk om De Hoop uit Amsterdam in zijn derde en laatste levensfase te volgen.

Brand van de molen in 1881

In 1881 heeft Jacob Witte nog steeds de molen in huur, dan voor f 460, - per jaar. Maar dat jaar zal hij maar de helft ervan hoeven te betalen. De oorzaak is minder prettig. Op 27 november 1881 brandt de molen na blikseminslag geheel af. Na de brand ontvangt F. van der Wal van de polder f 11.- “voor het bewaken van de puinhopen en het uitdooven van de gesmeulde massa hout van de afgebranden koren- en pelmolen”. De schade aan de verbrande molen wordt vastgesteld f 6000.- welke verzekerd blijkt te zijn bij de ‘Lancashire Insurance Company’.

De nieuwe molen

Jammer genoeg is het archief van de Eijerlandse Polder niet compleet: er is heel wat vernietigd, vrij recent zelfs nog zoals uit met balpen geschreven lijsten blijkt. Gelukkig verstreken die lijsten wel een minimum aan informatie via de zeer beknopte omschrijving van de stukken, waardoor een en ander zich laat reconstrueren. Het polder bestuur laat geen gras over de verbrande molen groeien. Zelfs voordat men een besluit neemt om de molen wel of niet te herbouwen plaatst men een advertentie in een krant, (Het Nieuws van den Dag?), waarin men een molen ter overplaatsing vraagt. Het levert enige aanbiedingen op. Zo is er een aanbieding van 30 november vanuit Harlingen. Op 2 december biedt Jn.Legui een molen aan en van 12 december is er een vanuit Sassenheim, terwijl twee dagen later P. Kassen met een aanbidding komt. Ook zijn er nog drie aanbiedingen van 30 en 31 december 1881. Op 13 januari 1882 vergadert het dagelijkse bestuur van de polder over de herbouw. Men vraagt zich af of de polder de molen wel herbouwen moet: is een korenmolen wel een taak voor een polder? Met vier stemmen voor en een tegen wordt toch besloten de molen te herbouwen. Van de binnengekomen aanbiedingen lijkt die uit Sassenheim het meest geschikt en er wordt besloten dat de heemraad Blaauboer met opzichter (van Putten) en de huurder (Witte) de reis naar Sassenheim zullen maken om de molen te bekijken. Er wordt afgesproken dat de drie mannen op 20 januari zullen vertrekken, zodat men op de ingelandenvergadering van 3 februari 1882 goed beslagen ten ijs komt. Men kan dan meedelen dat de molen uit Sassenheim “zeer geschikt voorkwam” en zo wordt met 40 tegen

11 stemmen besloten de molen te herbouwen, waarbij wel wordt bepaald dat de herbouwkosten binnen de grenzen van het assurantiebedrag moet blijven. Heemraad Blaauboer krijgt het mandaat om de zaak af te handelen. Voordat de molen uit Sassenheim op Texel gestalte krijgt wordt er een paar keer op en neer gereisd tussen de bollenstreek en het eiland. Op de begroting van het boekjaar 1882-1883 wordt 5200 gulden uitgetrokken voor “Het aankopen en sloopen van een te Sassenheim staand houten windkorenmolen met het transporteren en alhier volgens bestek wederom opbouwen van dezelve”. De Voltooiing van de nieuwe molen laat een overplaatsing vrij lang op zich wachten. Pas op 24 november 1882, op een paar dagen na een jaar na de brand, vind de oplevering plaats, maar dan is de molen al wel twee maanden in bedrijf.

Uit de rekening en verantwoording over het boekjaar 1882-1883 krijgen we een goede indruk van de kosten van der herbouw:

C.J. Speelman voor een van hem gekochte te Sassenheim staande korenmolen f 1200.-

J. Van Putten, restitutie advertentie kosten aanbesteden, afbreken, transporteren en weder plaatsen van genoemde molen volgens annexe nota f 17.60

Gebr. Vredenduin voor het maken van een bestek en begroting met toezicht reis en verblijfkosten: f 200.-

J. van der Kloot: voor het afbreken, transporteren en weder opbouwen van genoemde molen volgens bestek: f 3283.- dezelve, op rekening van gedaan extra werk en leverantie aan den molen volgens overeenkomst en in bestek bepaald tarief: f 241.25

M.A. van der Kloot, voor smidswerk buiten het bestek: f 20.-

K. Tanis, voor het rijden van steen en puin ect. van den afgebranden molen: f 11.-

J. Witte: voor het verhoogen van het molenerf: f 11.37.

J. van Putten, restitutie onkosten, postwissels, zegels, telegrammen, porto's etc. in zake den molen volgens nota: f 8.70.

In tegenstelling tot zijn voorganger die zowel koren- als pelmolen was werd de in 1882 gebouwde molen alleen als koren molen gebruikt.

Asbreuk

De molen uit Sassenheim is nog maar een paar weken klaar of hij maalt zijn kruis af, om precies te zijn op 11 december 1882.

Het herstel van de molen laat vrij lang op zich wachten, hetgeen wordt verweten aan de winter en de plaats hebbende ijsgang.

In totaal is er dus gedurende dit boekjaar f 636.96 voor het herstel aan de molen uitgegeven.

Voor het herstel is dus in totaal f 1236.86 uitgegeven, waar de uitkeringen aan Witte en Van der Kloot nog bijkomen.

Bewoners

In 1894 wordt Jacob Witte Czn opgevolgd door C. Witte Jzn. Op 3 februari 1906 wordt de molen verpacht aan Tijs Smit voor f 325.-. Op 20 juni 1906 verhuurt de polder de molen voor een periode van zes jaar aan J.M. Witte voor f 205, - per jaar. Op 1 juli 1912 wordt dan gekocht door J.M. Witte zoon van Jacob Witte Czn voor 3900 gulden.

Ongeval

Op 9 november 1918 vind er een tragisch ongeval plaats, helaas niet het enige in zijn soort. Het vierjarige zoontje Adrianus Van der Voort ontsnapt aan de aandacht van zijn vader en loopt op het draaiende wiekenkruis in. Hij krijgt een klap van een wiek en overlijdt aan de gevolgen ervan.

Weer brand

In de molenaar van 8 september 1920 kan men het volgende bericht lezen: Brand, maandag avond 30 augustus is de koren molen "De Hoop" van gebroeders Dros te Texel geheel afgebrand, waarschijnlijk door het warmlopen van een as. Een schuurtje, dat er naast stond, werd mede een prooi der vlammen. De brandspuit was niet aanwezig, omdat die van de Cocksdoorp afgekeurd was. Alles was verzekerd. **Het kranten artikel van de Nieuwe Texelse Courant van 2 september 1920 zegt het volgende: Maandagavond brandde de korenmolen van Gebr. Dros even buiten het dorp staande, totaal af. Een schuurtje werd mede prooi der vlammen, terwijl een pakhuis, waarin een groote voorraad meel geborgen was, behouden bleef. Er was veel volk naar de plaats des onheils gesnel. Het was een verheven schouwspel dien brand te aanschouwen. De afgekeurde brandspuit kon geen dienst doen. Omtrent de oorzaak van den brand verkeert men in het onzekere. De molen moet laag verzekerd zijn.**

Volgens verhalen van Texelaars is de molen verbrand ten gevolge van een ruzie tussen de oude en een nieuwe molenaar. Als het hard waaide en de molen moest worden gevangen ging men naar boven met een emmer water om eventueel te blussen. In verband met de ruzie zei de oude molenaar dit niet tegen zijn opvolger en vertrok zodat de molen weldra ver brandde!

Dat betekende het definitieve einde van de korenmolen van Sassenheim en van de Cocksdoorp. Op de plaats van de molen staat nu een hotel, waarvan de naam herinnert aan de molen die er eens stond Hotel Oranjerie Molenbos.

De Naam

De Hoop is verreweg de meest algemene molennaam dus met het eraan verbinden van conclusies moet men heel voorzichtig zijn. Toch is er iets opvallends. De molen van de Cocksdoorp begint zijn bestaan (vermoedelijk) in Amsterdam in 1789 als korenmolen De Hoop eindigt zijn bestaan in de Cocksdoorp 131 jaar later met de zelfde naam. Toeval?

Toen de Amsterdamse molen in 1870 naar Sassenheim verhuisde kwam hij daar in de plaats van een afgebrande koren- en pelmolen die de nijverheid heette. Uit niets blijkt dat de nieuwe molen in Sassenheim de naam van zijn voorganger bleef dragen. Anders gezegd: de kans dat hij de Amsterdamse doopnaam bleef behouden is groot. Want toen de molen in 1882 naar de Cocksdoorp verhuisde kreeg hij in ieder geval de naam De Hoop. Continuïteit? Die is heel goed mogelijk, te meer daar de naam van de voorganger van de afgebrande molen van de Cocksdoorp werd los gelaten, want die heette De Eolus. Als die continuïteit van de naam De Hoop inderdaad heeft bestaan dan is het een aanwijzing eens te mee dat de Sassenheimse molen en daarmee de molen van de Cocksdoorp inderdaad de gewezen Amsterdamse molen de Hoop is.

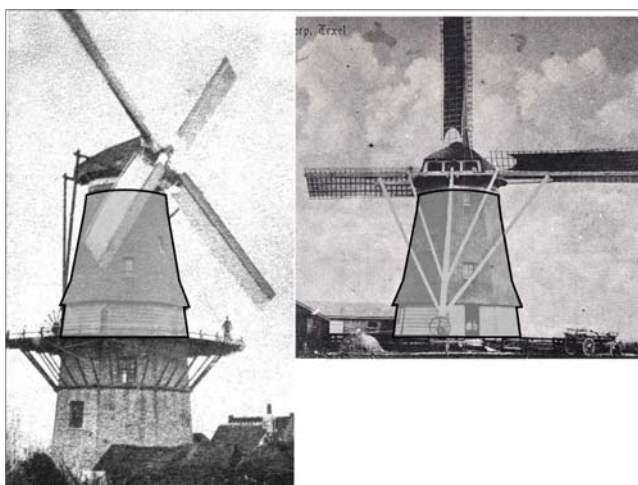
Betekenis

In Sassenheim is men bijzonder blij met het boven water komen van de relatie tussen de molen van de Cocksdoorp en die van Sassenheim. Harde constructieve informatie over de molen van Sassenheim buiten de nog bestaande onderbouw was er niet veel; in feite niet meer dan zegge een schrijve één foto van de complete molen. Van de molen van de Cocksdoorp zijn meerdere foto's bekend die dan gelijk ook iets van de molen van Sassenheim zeggen (of de kap zou na het ongeluk van 1882 ingrijpend gewijzigd moeten zijn). Die foto's zijn dan ook van groot belang voor een betrouwbare reconstructie van de molen van Sassenheim, want die kant wil de molenstichting: "De Molen van Sassenheim" op. Verder leidde de bekend geworden ook naar een advertentie in De Molenaar uit 1901 waarin wordt gevraagd om een binnenroede van 24 meter. Daardoor weten de mensen uit Sassenheim nu ook de vlucht van hun molen en dat is ook een belangrijk gegeven bij een reconstructie. Kortom, de ontdekking van het voortgezette bestaan van de molen van Sassenheim is niet alleen een bijdrage tot de

geschiedenis van deze Hoop in drievoud, maar ook een bijdrage tot de toekomst van de molen van Sassenheim.

		Fransfort	1810
9	<u>Buitengewone uitgaven</u>		
	C. J. Speelman, voor een van hem gekochte		
	te Sassenheim staande korenmolen	f 1200	

Buitengewone uitgaven: 'C.J. Speelman voor een van hem gekochte, te Sassenheim staande korenmolen f 1200.-'.

Texel.
Molen te de Cocksdorp.

